

II. „Nem én kiáltok”

A kerekasztal-beszélgetés résztvevői:

Jánoki Dorottya, Major Gyöngyi, J. Újváry Zsuzsanna, Vészabó Noémi

Hiába fűrösztöd önmagadban,
Csak másban moshatod meg arcodat.
Légy egy fűszálon a pici él
S nagyobb leszel a világ tengelyénél.
Ó, gépek, madarak, lombok, csillagok!
Meddő anyánk gyerekért könnyörög.
Barátom, drága, szerelmes barátom,
Akár borzalmas, akár nagyszerű,
Nem én kiáltok, a föld dübörög.
(József Attila)

Dorottya: A háttérben két csodálatos női alak megjelenítését látjuk. Noémi alkotásait, amelyekkel februárban Leonardo-díjat nyert Olaszországban. Azzal kezdeném a beszélgetést, hogy visszacsatlakoznék az imént elhangzottakhoz, hogy sem a nyelvben, sem a művészetben nem igazán beszélhetünk arról, hogy női művészet, férfi művészet. Ez valóban így van, mert a művészet az egy átfogó dolog. Mégis, amikor a művész létrehozza a műalkotást, akkor azt saját maga által hozza létre, csatornázza le. Saját maga merít valahonnan intuícióval, és különböző eszköztárat vonultat föl, s akkor már talán meg lehet különböztetni a férfi és a női eszköztárat, hozzáállást, illetve az alkotásnak a folyamatát, a mibenlétét, a hogyanját.

Ezért kérdezem Noémit, hogy ő, mint sikeres és elismert művész – művésznő, majd ő eldönti, hogyan éli meg önmagát –, tehát mint sikeres nőt, hogy szét lehet-e választani, pontosabban szét kell-e választani ezt a kettőt.

Aurora

Luna

Noémi: Nem kell szétválasztani, és nem is lehet szétválasztani, mert ahogy az előbb elmondta az archetípusokat Antalvai tanárnő, úgy gondolom – és szerintem a hölgyek is egyetértenek abban –, hogy valójában mindannyiunkban benne van valamennyi. A kérdés csupán az, hogy melyik dominál az adott pillanatban. Tehát, nincs mit szétválasztani. Én egyrészt festő és író vagyok, de feleség is vagyok, édesanya is. Igaz, amikor el kellett engednem a fiamat, aki noha közgazdász, de katonatiszt is, és jelentkezett, hogy szolgálja a hazát, a kiképzés pedig távolabb van, nos akkor, abban a pillanatban édesanya voltam, és persze zokogva engedtem el. Most azonban itt ülök, és pár festményt is hoztam magammal.

Nőket ábrázoló festményeimet válogattam. És tessék, ilyen sokfélék vagyunk mi, nők, de mindannyian hordozzuk a teljességet. Festő, költő, művész, az égi antennás.

Hableány

A művész csatornává válik, veszi a jelet, a lelkében átalakul az a bizonyos üzenet az égiektől, a Jóistentől, ki hogyan fogalmaz, majd mindezt papírra vagy vászonra veti.

A Firenzei Biennálén ez a két festményem szerepelt: Aurora és Luna. Két római istennőt gondoltam megjeleníteni; gondoltam, kedvezek, ha már Olaszországba hívtak. Meghívást kaptam ugyanis a 13. Firenzei Biennáléra két évvel ezelőtt, és azzal indokolták, hogy *szép* az, amit megfestek. Tehát ők ezt szeretik. Elmondhatom, hogy mindig a szépségre esküdtem, és a szépségben hiszek. És ha visszagondolnak az ókori falfestményekre vagy Nofertiti portréjára, az akár egy mai arc is lehetne. Éppen ezért többször is megfestettem.

Nofertiti

Igazán karakán társa volt a kormányzásban is Ehnatonnak, tehát ő mindamellet, hogy szép nő volt, uralkodó, anya volt, és komoly politikai szerepet is betöltött. Nekem nagyon tetszik az, amikor ilyen gyönyörűen összeérnek a feladatok.

Visszatérve a firenzei világkiállításra, a meghívóban még nem jelölték meg a tematikát. Az én fejemből pattant ki, hogy Aurorát festem meg, a hajnali szellőt, a kezdet istennőjét, aki olyan szép és annyira nemes és lány, kicsit a leány aspektusunk ő. A másik oldalon pedig Luna, a misztikus hold, az éjszaka istennője. Kissé már vadabb. Ők tehát az asszonyi kezdet és a vég. Egyikük sincs meg a másik nélkül, illetve így kettejükkel van egyfajta folytonossága az életünknek. Azután érdekes módon kiírták a tematikát, de én már festettem a képet. – És képzeljék, mi lett a Firenzei Biennálé tematikája? – *A nő teremtése az ókortól. Az ősidőktől napjainkig.* Egészen elképedtem, hogy mennyire sikerült megéreznem ezt.

Az előző beszélgetésben a nyelv törvényeiről, a nyelvről volt szó. Arany Jánost, amikor megkérdezték a nyelvről, a következőt mondta: „A nyelvnek törvényeit széppé, jóvá, mi teszi? Nyelvész urak jobban tudják, a költő jobban érzi.”

Igen, a művész – ahogy Dorottya, te is említetted – érzi és átlemeli az ősemlékezetből, az égietől azt az üzenetet, amit neki meg kell valósítania. A festményeimből nem hiszem, hogy mindig megmondható lenne, hogy nő festette vagy férfi. Ha csak a balerinás képekre is utalok, nagy festők balerinás képeit ismerjük, és azokat férfiak festették. Szóval, nagyon összetett ez a dolog.

Zsuzsanna: Elhangzott a szépség fogalom. Fontos, ha már az antik világot emlegetjük, hogy az antik nők szépek voltak, okosak és igen elragadóak. A szép, a jó, az igaz. Ez volt az antikvitás után a középkor nagy eszmeisége, ami gyakorlatilag a 15. században bomlott meg, amikor a 15. században a gyönyörű, szép nők – bocsánat – a reneszánsz pápáknak a szeretői lettek. Aztán ismerünk hasonló történeteket. Tehát itt megbomlik a szép, a jó és az igaz egysége.

A középkorban, a gótikában gyönyörű képeken, gobelineken, kárpitokon jelent meg a szép és jó egységében az, ami igaz; a középkori nőideál, a hölgy egyszarvúval – ahogy az eszményi nőket ábrázolták.

Ma már nagyon messze vagyunk ettől, a külsőségek dominálnak, és ez így egyre távolabb van az igaztól. Erről a kiüresedésről és tévútról nagyon szépen beszélt Faragó Tamás a *Női dimenziók* előző számában. Hiányoznak a nőies nők és hiányoznak a férfias férfiak.

Dorottya: Igen, ez nagyon fontos, mert amikor a nőről és a nőiségről beszélünk, akkor nem vonatkoztathatunk el attól sem, hogy mindent valamihez képest ismerünk meg, semmi sem létezik önmagában. A női princípium lényegét csak a férfi működéssel együtt érthetjük meg, ami persze teljesen ellentétes, viszont a kettő, a jin-jang együtt jeleníti meg a harmóniát, a teljességet.

Manapság ebben a tevékenységkényszerben, amiben élünk, egyre inkább a férfi működéssel lehet érvényesülni, a női aspektus pedig halványul. Márpedig azt – a férfi energiákat – is csak a nővel együtt lehet működtetni. Tehát ezért fontos a nőiség. Nélküle összemosódik minden. Persze, tudni kell, hogy mikor minek jött el az ideje, mikor mit kell működtetni, megélni, cselekedni.

Noémi: Igen, éppen olyan ez, mint a főzés; csipetnyi, finom, leheletnyi fűszerezés kell az élethez is. Ez a titok: az egyensúly. Általában végigéljük az ártatlan lány – a szűz –, a szerető, majd az anya aspektusát. Életkortól függ, hogy mikor mi dominál. Azonban, ahogyan Borges leírja az egyik versében, hogy miből áll a költemény, hasonlóan van a nő élete is, mindenből kell egy pici, egy csipetnyi. És semmi sem szabad, hogy elhatalmasodjon. Ez volt mindig is a titok. És a sikeres nő eszményéből ez hiányzik. Mintha egy kicsit megakadt volna ebben a folyamatban, tehát ezért nem is tud összeállni a költemény. Akár egy új beszélgetés témája lehetne a siker és az egyensúly kérdése.

Nekem az a siker, amikor egy festékes ruhában elmélyülten dolgozhatok, és csönd van, és valamifajta isteni békesség – az áhított csönd –, amely munkára készít engem. Tehát az egyensúlyt kell megteremteni, nem is megteremteni, megérezni. És itt jön képbe a női lélek finom hangolásának a fontossága.

Gyöngyi: Igen, a hangolás. Nem vagyok művész, ezért nem nyilatkozom a művészetben belüli megkülönböztetéséről. Jóllehet azt gondolom, hogy a női és a férfi világ nagyon is megkülönböztethető. Más nyelven gondolkodunk, és azt érzékelem, hogy a fogalmaink is nagyon sokszor mást jelentenek a nőnek, és mást jelentenek a férfinak. Gondoljunk például ismét a sikerre, a mai kultúrában ez többnyire valamilyen elvárásnak a teljesítését, magát a célbaérést jelenti. A női létezésben azonban ezek a dolgok nem is feltétlenül fontosak. Emlékezzünk Pénélopéra és a szövögetésére. Következésképpen, alaphelyzetben a siker fogalmát is talán más köré társítanánk mi, nők. Egyébként

azt gondolom, sokkal mélyebben vannak a motivációink. A férjemmel igen sok vitám volt például arról, hogy szerintem nekem nincs akaratom, igaz, én nem így gondolom.

Noémi: Pedig valóban jó, hogy nincs benned akarat, mert ő a férfi-akarást érthette ezalatt.

Balról jobbra: Jánoki Dorottya, J. Újváry Zsuzsanna, Vészabó Noémi, Major Gyöngyi

Gyöngyi: Igen-igen. Rengeteget beszélgettünk, mire megértettük, hogy nem ugyanarról beszélünk. Teljesen mást értünk az akarat alatt, és az a típusú akarás, amiről ő beszélt, az tényleg nincs bennem, de ez nem azt jelenti, hogy ténylegesen nem akarok semmit. Sőt, magamat úgy élem meg, mint akinek kőkemény az akarata. Az én akaratom azonban inkább a harmónia és az egyensúly megőrzésére irányul, míg ő mindig éppen ezt akarja kibillenteni, mindig valami újat akar: kalandot, harcot, izgalmat. És ő ehhez köti a sikert: a versenyhez, a küzdelemhez. Én pedig köszönöm szépen, ezt valóban nem igazán akarom. Ismét visszautalva Keserű tanárnő Pénelopéjére az előző beszélgetésből, inkább szövegetek a csöndben, miközben nagyon is azt akarom, hogy az ő kalandja és harca úgy alakuljon, ahogyan azt én akarom. (Mosoly)

Ki tehát a sikeres?

„A bölcs ember nem járkal, mégis megismeri a dolgokat, nem nézelődik, mégis megnevezi a dolgokat, nem tevékenykedik, mégis beteljesíti a művét. (...) Erről mondják, hogy nehezen érthető.” (LaoCe)

És visszatérve a nyelvre, nagyon sok mindent érthetünk a fogalmaink alatt. Arra kellene törekednünk, hogy legyen átfedés a fogalomhasználatban, hogy fogadjuk el annak a realitását, hogy a fogalmaink

bizony nem teljesen egzakt tartalmakat jelenítenek meg, hogy váljon szemponttá az igény, hogy valóban megértsük egymást. Egyébként is, csak akkor van értelme annak, hogy beszélgetünk. A férfi gondolatiságot visszamondani – nekünk nőknek – ugyanolyan értelmetlen és létidegen, mint bezáródní a két elkülönült fogalomrendszer egyikébe. A megértés – a siker – ott kezdődik, hogy a két akarat találkozik.

Attól, hogy másmilyenek vagyunk, hogy máshogyan működünk és gondolkodunk, nem hogy nem kell félünk, hanem a legbiztonságosabban éppen ebből építkezhetünk. Az igazi próbatételünk talán valójában az, hogy sikerül-e nőként kiteljesednünk.

Zsuzsanna: Kérem szépen, ezért fontosak a fogalmak. Ma az önmegvalósítás a kulcsfogalom. De mit jelenthet ez egy nőnek? Melyik önmagát, melyik archetípusát valósítsa meg? Az a logikus, amit Noémi is mondott, hogy mindegyikből egy csipetnyi kell. Azonban ez így sokkal inkább nevezhető kiteljesedésnek. Amihez nem utolsósorban az is hozzátartozik, hogy akkor már a folyamat sem feltétlenül csak és kizárólag önmagáról – az „önmegvalósítóról” szól. Sokkal inkább a folyamatról, amiben minden teljesebb, nemesebb, szebb, jobb és igazibb lesz.

Létfontosságúnak jelölném ezért azt a kérdést, hogy mit jelent ma – a 21. században – nőnek lenni. Az egyik meghatározó téma ma éppen az, hogy miként közelítjük meg a nőiség esszenciáját.

Noémi: A nőiségünk olyan, mint a kaleidoszkóp. A mai napig nagyon szeretem a kaleidoszkópot – mint szimbólumot is használom. A női lélek sokkal összetettebb, nyilván színesebb, mint a férfiaké. És bennünk nőkben igenis ott van a drámaiság. A sikerben is.

A Leonardo da Vinci-díjamban is benne van az eddigi 53 évem. Minden szerelme, minden szívdobbanása, minden térdre bukása, elesése, majd fönixmadárként újra- és újraszületése. Az ember saját hamvaiból rakja össze magát, szüli újra önmagát. És repül újra és újra. Benne van az anyaságom, minden benne van. Igen, nagyon sok dráma van benne. Rengeteg megtorpanás, kérdés, kétely. Azt gondolom, hogy amikor egy férfi sikeres, azt valószínűleg szintén nem így éli meg, mint mi, nők. Mert nekünk tényleg rögtön bekapcsol a drámai rész...; a csalódások, nehézségek.

Néhány évvel ezelőtt megjelent egy novelláskötetem, amelyben 22 történetet írtam meg nőkről és férfiokról. Megtörtént eseményeket dolgoztam föl. Az volt az izgalmas, hogy ezek a novellák tükrök voltak, mert miközben a valós szereplők közül senki sem ismert magára, az olvasók közül mégis mindenki megtalálta önmagát valamelyik novellában. Én például ezt is sikerként éltem meg. Az olvasók szerették a könyvet, mert önmagukkal találkoztak. Jó volt a tükröm, és ennek örültem, mert a tükörnek is mágikus az ereje. Erről is beszélgethetnénk egyszerűen.

Dorottya: Ahhoz, hogy tükröt tarthassunk, ahhoz valóban meg kell élni a kiteljesedési folyamatot. Nem szerencsés az, hogy manapság rettegünk a következő életszakasztól, hiszen anélkül, hogy beleállunk újabb és újabb szerepkörbe, nem lesz valós tapasztalatunk. Tehát tükröt sem tarthatunk. Sem magunknak, sem a gyermekeinknek. És itt csatlakoznék ismét vissza a sikerhez. Közhelyszerűen azt szokás kérdezni – bármit is értsünk a siker alatt –, hogy vajon mi a titka. Nem vagyok azonban biztos abban, hogy a sikernek titka van. Sokkal inkább ára lehet. Áldozat, lemondás, kitartás.

És ezt azért gondolom fontosnak, mert ma igen divatos az epigenetika (ez a tudományág azt vizsgálja, hogy az öröklött tulajdonságok érvényesülésére hogyan hatnak a környezeti hatások). Egy teljesen új meglátás, ami szerint mindenkinben ott van mindenfajta gén, amelyeket fel tudunk éleszteni, vagy el tudjuk altatni. Így képzelem el az archetípusokat is. Tehát mindenki mindegyikhez hozzá tud férni, a kérdés, hogyan, mi módon, mit választ és miért. És akkor megkerülhetetlen az értékrend és a tükör.

Gyöngyi: Számomra az a kérdés, hogy vajon gondolkodhatunk-e valamilyen közös női feladatban. Vane, létezik-e a nőknek, a nőiségnek egyetemes küldetése? Létezik-e valami elementáris és mély tartalom, amit csak a nőiség hordoz, ami a nőiség attribútuma?

A helyzet talán valamelyest paradoxnak is tekinthető. Miközben ugyanis keressük a választ – keressük önmagunkban azt a létaspektust, ami ott kell hogy legyen még bennünk, nem vesztett el még, mert ha eltűnt volna, akkor most nem lennénk; persze nagyon a mélybe merülhetett immár, a tudatunk számára alig hozzáférhető rétegekbe. Éppen az artikuláció felelősségében tudatosulhat, hogy valójában a nőiség lényegisége éppen a felelősségvállalás. Valamilyen lét-felelősség, a nobilis létezés feltétele. A nőiség a jövő vállalása, a felelősség iránti felelősség. Az időtlen törvény. Ez pedig térben és időben sokkal tágabb perspektívájú hatókör, mint a motiváció, mint a siker.

Zsuzsa: Igen, éppen ezért van feladatunk. Nekünk, nőknek. Csak egy Shakespeare-i idézetet hadd mondjak: „Kizökkent az idő, ó, kárhozat, hogy én születtem, helyre tolni azt.” – Akkor most, ez kérem, a mi feladatunk!

Gyöngyi: Ezen a ponton, legalábbis ideiglenesen – adjuk át a terepet a férfiaknak. Tudjuk, hogy a nőiség megtartásának/fenntartásának igen nagy a tétje. Az antik hősnőkhöz hasonlóan, akik már csupán ideaként – archetípusként – élnek a tudattalanunkban, hiszen már nem élő valóságként azonosulhatunk a nőiségükkel, az életet is valamilyen mesterséges konstrukció kezdi el helyettesíteni, s mindaz, amit természetes életnek gondoltunk, kezd a tudattalanunkba süllyedni.

„A mesterséges intelligencia a jelen: egy MI uralta korszak küszöbén állunk. Már most többet jelent egy éppen aktuális trendnél, a közeli jövőben pedig könnyen a politikai, gazdasági és pénzügyi hatalomtechnika elengedhetetlen eszköze lehet. Az MI mindennapjaink és privát életünk szerves részévé válik, miközben újraírja a munka fogalmát, birtokba veszi otthonainkat és jelentősen befolyásolja emberi kapcsolatainkat, valamint az ismeretszerzés eszközeit egyaránt. Mindezek tudatában nem vesztegethetjük tovább az időt, új alapokra kell helyeznünk gondolkodásunk, civilizációnk és kultúránk tartópilléreit – felkészítve ezzel magunkat egy idáig példátlan horderejű paradigmaváltásra.”

(Tillesch György – Omar Hatamleh)